

Birikim'de kültür olayları...

Şubat ayı içinde yayımlanan İbrahim Topçuoğlu'nun «Neden İki Sosyalist Partisi 1946: TKP Kuruluşu ve Mücadelesinin Tarihi: 1914-1960» isimli kitabı, geniş sosyalist kadroların yeterince bilmedikleri bir dönemi ve asıl önemlisi TKP'yi konu almaktadır. Bu durumda kitabın içeriği daha bir önemli ve ilginç oluyor.

Konu, büyük ölçüde, tüm ayrıntılarıyla, objektif ve belgelerle anlatılma noktasından uzak. Bunun için gerekli koşulların olduğu pek söylenemez. Bu bakımdan ilk defa yayımlanan böyle bir kitapta söyleyenlerin dikkatle ele alınması gerekiyor.

Bu ihtiyacı duyan Dr. Mete Tunçay'ın kitap konusundaki düşüncelerini yayımlıyoruz. M. Tunçay'ın, Türkiye Sosyalist Hareketi konusunda geniş araştırmaları vardır.

SOLUN SUHPİCİ TARİHİ

İbrahim Topçuoğlu
Neden 2 Sosyalist Partisi
1946

1. Kitap, İstanbul 1976.

Sayın Topçuoğlu'nun kitabı, alt-başlık olarak, «TKP Kuruluş ve Mücadelesinin Tarihi: 1914-1960» adını taşıyor. Önsöz'de de, yazar, amacının propaganda yapmak ya da kişilerle uğraşmak olmadığını; her olayı, her söylentiye, her vesikayı değiştirmeden, aslına uygun olarak aktardığını belirtiyor.

Oysa, bu son derece ilginç kitap, tümüyle, Dr. Şefik Hüsnü'ye ve bazı yakın arkadaşlarına karşı, kıyasıya bir polemik niteliği taşımaktadır. O kadar ki, Topçuoğlu'nun «TKP Kuruluş ve Mücadele Başlangıcından Bugüne Kadar Ölmüş Olduklarını Tesbit Edebildiğim Mücahitler-

Değinmeler / Günün Olayları / Kitaplar Sanat Olayları / Filmler / Dergiler

rin Listesidir» diyerek verdiği 51 ad arasında (s. 185-86), ne Şefik Hüsnü (Deymer), ne Hasan Âli (Ediz) bulunmaktadır. Baytar Ali Cevdet ve Zeki Baştar'ın adları da yoktur. Kerim Sadi ve Mihri Belli gibi kimseler ise, sağ olmasalardı bile, hiç kuşkusuz, bu listeye alınmayacaklardı.

240 sayfalık kitabın, 17 sayfası resimdir, 48 sayfası, bir-iki kelime başlıklı ya da (resim-arkası v.b.) boş sayfalardır; sonunda, 22 sayfa boyunca TSP'nin Programı ve Nizamnamesi verilmektedir. Oldukça karışık bir düzen içinde, 37 sayfa Ali Rıza Keskin'in, 49 sayfa Mustafa Börklüce'nin ağzından anlatılmaktadır.

Hemen söyleyelim ki, Topçuoğlu'nun kalemiyle aktarılan bu önemli tanıklar, solun tarihçeleri için, sıkı bir ayıklama ve eleştirme süzgecinden geçirilip tek tek belgelerle doğrulanmadan «malzeme» olarak bile kullanılacak durumda değildir. Yazar, bunları en az 30 yıl önce dinlemiştir. Herhalde, o zaman ayrıntılı notlar da almış değildir. Üstelik, bütün anlatılanlarda Şefik Hüsnü'yü karalama çabası göze çarpmaktadır.

Bu işlerin dedikodusunu bilenler, yeraltı partisinin tenha kadroları içinde, Şefik Hüsnü çevresinin temsil ettiği «aydınlık» grubu ile Mustafa Suphi geleneğinden «örgütçüler» grubu arasında bir sürtüşme olduğuna duymuşlardır. Anlaşılan, Şefik Hüsnüçüler diğerlerini «bilgisiz» diye küçümsemiş, Suphi'nin «emirberi» olmanın hiç kimseye bir ayrıcalık sağlamayacağını ileri sürmüşler, onlar da bu grubu «tabandan kopuk» hattâ polis-işbirlikçisi olmakla suçlamışlardır.

1946'da legal'e çıkış sırasında başgösteren çatışma, bu eski anlaşmazlığın izlerini taşımaktadır. Topçuoğlu'nun 2. kitabı ya-

ynlanıp da hikâyenin tümü hakkında diyeceklerini öğrenmeden önce, bu olayı değerlendirmeye kalmak istemiyoruz. Ancak, şimdiden, Dr. Şefik Hüsnü'nün o zaman önemli bir takım yanlışlar yaptığı anlaşılıyor.

Topçuoğlu'nun, Türk Solunun 1946-öncesi tarihi üstüne anlatıklarından bir çoğunun doğru olup olmadığını bilmiyoruz. Ancak, bir ölçüde bunların iç tutarlılığına bakarak, bir ölçüde de kendi bildiklerimizle karşılaştırarak, bazı noktalar üstünde durabiliriz:

1) TKP'nin kuruluşu için, neden 1914 yılı başlangıcı alınıyor? (M. Suphi'nin Sinop'dan kaçması ile komünist olması arasında 3-4 yıl vardır.)

2) Önsöz'de, üç Kongre ve iki Plenum sayılıp, «Bunlardan başka, Türkiye'de Komintern'ce tanınmış hiçbir Kongre yapılmamış ve Genel Sekreter seçilmemiştir» deniyor. İleride, s. 163'de ise, Moskova'daki Harici Büro'nun Mart 1935 tarihli bir mektubuna göre, Şefik Hüsnü'nün 1925'deki ikinci ve 1932'deki üçüncü Kongreleri Komintern'e kaydettirmediği bildiriliyor. (Anılan son Plenum tarihinde —1946— Komintern çoktan kaldırılmıştı!)

3) Salih Hacıoğlu'nun 1920 Bakü Kurultayına katıldığını (s. 65 v.d.) hiç duymamıştık. Üstelik, TKP'nin ilk Kongresinde Merkez Komitesine de seçilmiş (s. 75). Muhtemelen, bunlar doğru değildir.

4) Topçuoğlu, kitabının bir tek yerinde (s. 47), Hüsamettin Özdoğu'nun biyografisi dolayısıyla, Halk İştirakiyet Fırkası'na değinmektedir. Oysa, bizim bildiğimize göre, TKP'nin İkinci Kongresi, 1922 Ağustos'unda Ankara'da bu fırka tarafından ve Komintern'in desteğiyle toplanmıştır. Bu kongrede parti başkanlığına seçilen (eski To-

kat mebusu) Nâzım Bey, kitap-taki Mücahitler Listesi'nin önemli eksiklerinden biridir.

5) Yazar, hain ve bozguncu saydığı Hasan Âli (Ediz)'in, 1930 yılında, örgüte «Nâzım Hikmet, Hüsamettin Özdoğu, Hamdi Şamilof, Mustafa Börklüce, Elektrikçi Nuri, Salih Hacıoğlu Komintern kararı ile partiden tard edildiler» diye «uydurulmuş bir yalan» haber yaydığını ileri sürüyor (s. 134). Bizim bildiğimize göre, Salih Hacıoğlu daha önce partiden ayrılmış ve Sovyetler Birliği'ne (partisiz olarak) göçmüştü. Nâzım Hikmet ve arkadaşlarıysa, Şefik Hüsnü'cü merkezin şikâyeti üzerine, görüşlerini Komintern'e —savunma bâbında— bildirmişler, fakat Komintern'in hakemlik kararında, tutumları «Troçkist - polist muhalefeti» diye nitelenmiştir. Bundan sonra, TKP Yürütme Kurulu kararıyla partiden çıkarıldıkları ileri sürülmektedir. Topçuoğlu'nun bu konuda Börklüce'den aktardıkları, olsa olsa, atılan grubun, kendi haklarında verilen kararı tanımadıkları yolunda yorumlanabilir.

6) TKP'nin 1937'de Komintern kararıyla gerçekten «likide» edilip edilmediğini bilmiyoruz (s. 164). Bildiğimiz, bu dönemde, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yeraltı partilerinin anti-faşist geniş cephe takitiğine uyarak gizli eylemlerini asgariye indirmiş ve mümkün olduğu kadar legale çıkmış olduklarıdır.

Topçuoğlu'nun kitabında, herkes bildiği şeylerin anlatıldığı bazı yerler var ki, insanda «ya bilmediğimiz şeyler de böyle anlatılmışsa» şüphesinin uyanması kaçınılmaz oluyor. Örneğin, 1921 yılında Erzurum'dan Moskova'ya gönderilmiş olup «Türkiye'nin bütünü» anlatan bir mektup», Ali Rıza Keskin'in ağzından şöyle aktarılmaktadır:

«Bu Meclis (BMM) 29 Nisan 1920'de tekrar toplanarak, padişahı düşmana satılmış hain olarak ilân etmiş ve bütün yetkilerini elinden alarak padişah'ın alacağı kararların hükümsüz sayılacağını halka duyurmuş ve

Mustafa Kemal'i de Hareket Orduları Başkumandanlığına getirmiştir.»

Bence, Türkiye'de solun tarihini araştıranlar, bu uğurda can veren, hapse giren, acı çeken bütün insanları, lâıyk oldukları saygıyla anmak borcu altındadırlar. Dr. Şefik Hüsnü'nün büyük yanlışları olmuş olabilir. Bunları ortaya koymaya çalışmak, ileride de benzeri yanlışlara düşülmemesini sağlamak, en başta onun anısına karşı bir ödev sayılmak gerekir. Ama Mustafa Suphi de peygamber falan değildir. Doğru yoldan şaşmamak için, onun sahabelelerine bağlanmak neden gerekli olsun? 1921'de öldürülen Mustafa Suphi ile 1959'da Manisa'da sürgünde ölen Dr. Şefik Hüsnü'yü karşılaştırmaya kalkmak bana çok saçma görünüyor.

Solun tarihinin, şimdi Şefik Hüsnü'cü geçmişe karşı, Mustafa Suphi'ci bir gelenek yaratmaktan fayda uman çevrelerin oyunlarına âlet edilmiş olduğuna görmek, üzücü bir şey.

METE TUNÇAY

BİRKAÇ KİTAP

Dergimizin kitap tanıtma bölümünde, yayımları yeterince yakından izleyememenin sıkıntısını duyuyoruz. Biraz da bu eksiklikten ötürü, bir yazı içinde, birbirine uzak alanlarda birkaç kitaptan bir arada söz etme gereğini duydum. Buna kitap tanıtma değil de, belki, bazı kitapların önemini belirtme yazısı da diyebiliriz.

Antonio Gramsci FELSEFE VE POLİTİK SORUNLARI

Çeviren: Adnan Cemgil
PAYEL Yayınları
Aralık 1975

360 sayfa, 25.— lira

Antonio Gramsci, İtalyan Marksistleri arasında en önde gelen bir kişidir. Hayat hikâyesi, özellikle de bu hayatın, Mussolini'nin hapisanelerinde geçen

son yılları Türkiye'de de biliniyor. Ama Gramsci'nin yazdıkları, Payel Yayınları'nın bu kitabı çıkıncaya kadar, Türkçe'ye yeterince aktarılmış değildi. Gerçek Yayınları'ndan çıkarılan Hapisane Mektupları yazarın teorik görüşlerini içermiyordu. Çan Yayınları'nın Aydınlar ve Toplum'u da, Gramsci'nin düşüncelerinin ancak pek küçük bir kesitini verebiliyordu. Bu kitaplar dışında, bir de Türkiye Dostları dergisi Gramsci'yi Türk okurlarına tanıtmaya çabasına girişmişti. Adnan Cemgil'in çeviri çabası, bu yolda çok daha hacimli bir girişim oluyor.

Gramsci'nin adı, son onyılda, Avrupa'nın Marksist çevrelerinde özel bir anlam kazandı. Öncelikle İtalya'da Komünist Partisi içinden başlayıp, ihraç olunca dışarıda devam eden ve *Il Manifesto* adıyla tanınan muhalefet, Parti'nin Gramsci ilkelere göre yeniden düzenlenmesini savunmuştu. Öte yandan, Parti kendisi de, Gramsci çizgisini devam ettirdiğini ileri sürüyor. Ancak, Gramsci konusu yalnız İtalya'ya özgü bir sorun değil. Başka Avrupa ülkelerinde de bu ünlü Marksist'in yazıları yaygın bir ilgiyle okunuyor ve tartışılıyor.

Bilindiği gibi, Avrupa Komünizmi'ni temsil eden en büyük partiler son zamanlarda «proletarya diktatörlüğü» konusunda bazı yenilikler yaptılar. Fransız Komünist Partisi bu kavramı sözlüğünden çıkardığını ilân ederken, Türk gazetelerinde, İtalyan Komünist Partisi'nin «proletarya egemenliği» diye çevrilen bir kavrama başvurduğunu okuduk. Bizde «egemenlik» diye çevrilen bu kavramın aslı, «hegemonya»dır ve bu kavram Gramsci'nin eserinden alınmaktadır. Böylece İtalyan Komünist Partisi, Gramsci çizgisini sürdürdüğünü kanıtlamış olduğunu göstermek istiyor herhalde.

Bu son durum, proletarya diktatörlüğü tartışmasının yarattığı karışıklığı biraz daha artırdı sanıyorum. Çünkü, proletaryanın diktatörlüğü olur mu, olmaz mı tartışması sürerken,

proletaryanın bir de «hegemonyası» çıkıyor karşımıza. Üstelik, içeriğini de çok iyi bilmediğimiz bir kavram bu. Tahmin edilebilir ki İKP de, proletaryanın diktatörlüğü konusunda FKP ile aşağı yukarı aynı çizgidedir; hattâ, kendi politik konjonktüründe, öncelikle Hıristiyan Demokratlarla koalisyon yapmayı amaçladığı için, bir bakıma biraz daha da sağdadır çizgisi. Ancak, FKP gibi bu diktatörlük kavramına doğrudan karşı çıkmaktan çekinmekte, parti geleceğinde Gramsci'nin oluşturduğu bu kavrama sarılarak ortodoks Komünist çevrelerin tepkilerini yumuşatmayı amaçlamaktadır.

Öyle görünüyor ki, Gramsci başka Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de tartışılan bir yazar olacaksa, bu tartışma, çağdaş parti kavramı tartışmasının çerçevesi içinde gelişecektir. İKP bugün «proletarya hegemonyası» derken neyi anlatmak istiyor; Gramsci aynı deyimle neyi anlatıyordu?

Gramsci, yazılarının büyük kısmını hapisanede yazdığı için, bazı kavramları Faşist bir sansüre göre değiştiriyor. Örneğin, «Marksizm» yerine «praksis felsefesi» gibi bir deyim kullanıyordu. Acaba «proletarya hegemonyası» da, böyle bir sansür için uydurduğu, «proletarya diktatörlüğü» ile eşanlamlı bir kavram mıydı? Yazılarının bütünlüğü okununca bunun böyle olmadığı, proletaryanın iktidarını, gerçekten, diktatörlükten farklı bir biçimde düşündüğü anlaşılır.

Ancak, Gramsci'nin düşüncesi değerlendirilirken, «diktatörlük/hegemonya» kavramlarını dar bir eksene olarak almak, bu özgün Marksist düşünürü karşı bir haksızlık olur. Hegemonya, uzun bir düşünce, mantık silsilesinin bir varış noktasıdır. O noktaya kadar izlenen çizgiyi gözden geçirmek, değerlendirmek, mutlaka yararlı olacaktır. Özellikle aydınlar konusunda, partinin «kolektif aydın» olarak yapısı konusunda, parti önderliğinde sınıf Makyaavelizmi konusunda Gramsci'nin düşün-

dükleri ve söyledikleri, son analizde kabul etmesek bile, mutlaka bilinmesi ve gözden geçirilmesi gereken konulardır. Adnan Cemgil'in çevirisi, bizlere, bu ilginç yazarı daha yakından tanıma imkânını veriyor.

İlginç Yerli İncelemeler :

Selim İkin
TÜRKİYE'DE MERKEZ BANKASI FİKRİNİN GELİŞİMİ
Türkiye İktisat Tarihi Semineri - Ayrı Basım
Ankara, 1975.

İlhan Tekeli - Selim İkin
SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE 1947
ORTAMINDA 1947 TÜRKİYE İKTİSADI KALKINMA PLANI
Ankara, 1974
159 sayfa, 25 TL.

Türkiye tarihi üstüne, genel olarak, ortaya koyduğumuz somut araştırmaya ile ürettiğimiz tarih teorileri arasında, şimdiye kadar oldukça ters bir orantı kurulduğu söylenebilir. Tarih teorilerinin, oldukça geniş bir ampirik araştırma birikimi üstüne inşa edilmesi gerekirken, bizde, hayli cılız bir araştırma yığını üstüne, hayli iddialı tarih teorileri, tezleri kuruldu.

Ancak son yıllarda, ters kurulan bu orantıda gerekli olumlu değişiklik başladı. Teorisyenler, araştırmanın gereğini anlamış, araştırmaya dayanmayan yeni tezler geliştirmekte çekingen davranır gibiler. Buna karşılık, ciddi araştırmalar yapıyor artık; ve çoğu kez, bu araştırmaları yapanlar, teorik formasyondan yoksun, salt ampirik bir tutumla değil, tutarlı bir teorik görüşün çerçevesi içinde sabırlı çalışmalarına girişiyorlar.

Yukarıda adlarını andığım iki kitap, özlenen bu bilgi-belge birikimine iki değerli katkı. Kitapların başlıkları da, içeriklerinin önemini ve ilginçliğini kanıtlamaya yeterli. Kitaplardan ikincisinin önsözünde şunlar söylenmiş:

Bu gibi belgelerin yayınlanmasında genellikle seçilebilecek iki tutum vardır. Birincisi, yalnızca belgeleri vermek ve bunların değerlendirilip yorumlanmasını okuyucuya veya araştırmacıya bırakmaktır. İkincisi ise, bu belgeleri içinde geliştiği ortamın özellikleri ile birlikte yorumlayarak vermektir. Bu seride ikinci yol seçilmiştir.

Batı'da başlayan, bizde de epey yerleşen «akademik» bir nesnellik adına, yukarıdaki paragrafta anılan yollardan birincisi daha «bilimsel» sayılır. Bence bu sahte bir bilimsellik anlayışı. Bu çeşit metinler ya da belgeler yorumlanmak üzere yayımlanıyorsa, başka herhangi biri kadar yayımlayanın da yorum yapma hakkı var. Düşünülebilecek tek sorun, yorumu yaparken, belge veya metnin o yoruma uymayacak yanlarının hasıraltı edilmesi. Ancak böyle bir davranış, nesnelliği zedeler. Şüphesiz, sözkonusu kitaplarda böyle bir şey sözkonusu olmamalı.

Bilimsellik ile ilgili ikinci bir nokta da, nesnellikle yorumsuzluğun özdeşlenemeyeceği. Bir yorum hiçbir zaman «tarafsız» olmaz, ama nesnel olur. Nesnellik, tartışmayla tesbit edilecek bir şeydir. Kitapların yorumlarının da bu anlamda nesnel olduğunu söyleyebiliriz sanıyorum.

Bu çeşitten yayınları ilgiyle, sevinçle izleyen birçok kişi olmalı. Ben kendi adıma yazarları kutluyorum, titiz ve çalışkan çabalarının devamını diliyorum.

Güney Afrika'yı Anlatan Romanlar :

Enver Carım
ERTELENEN DÜŞ
Çeviren: Cavide Uzdil
Okar Yayınları

Dugmore Boetie
YURTSUZLARIN ÜLKESİ
Çeviren: Murat Belge
Cem Yayınları

Afrika kıtası, devrimci mücadelelerin son zamanlarda yo-

gunlaştığı bir bölge oldu. Portekiz'deki değişimle birlikte Angola, Gine ve Mozambik'in devrimci yönetimlere kavuşmaları kıtadaki güçler dengesini ciddi bir şekilde değiştirdi. Son durumda, kara Afrika'daki son birkaç beyaz Faşist rejimden biri olan Rodezya'nın adamakıllı güç bir durumda kaldığını görüyoruz. Rodezya'daki beyaz Faşist rejiminin kaderi öyle sanıyoruz ki artık belli oldu.

Afrika, üretici güçlerin gelişmesi bakımından olsun, devrimci bilincin yaygınlığı bakımından olsun, dünyanın en geri kalmış bölgelerinden biridir. Avrupa kolonyalizminin en gaddarca davrandığı kıtalardan birisidir çünkü burası. Onun için, şu anda kurtuluşunu sağlamış Afrika ülkelerinde bile devrimcilerin yolu çetin engellerle dolu. Bu nedenle, kazanılan başarıları çok fazla gözümizde büyütmemeli, her şeyin olup bittiğini düşünmemeliyiz. Tabii, başarıları da küçümsememeli.

Emperyalizm, Afrika üzerinde bilinen oyunlarına başvuracaktır. Bu arada, Afrika kıtasının içinde, devrim bir yana, ileriye dönük her adımın en büyük düşmanı Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Britanya İmparatorluğunun bu eski dominyonunda beyazlar arası egemenlik, ekonomik düzeyde hâlâ büyük ölçüde İngiliz asıllıların elinde bulursa da, politik egemenliği Hollanda asıllı Boerler kazanmıştır. Bugünkü Güney Afrika faşizmini yaratan güç de budur. İngilizler, bu ülkeye umutsuzca bağlı değiller, işler kötüleşse anayurda dönme imkânları her zaman açık. Ama Boerler bu durumda değil. Onlar, siyahlara karşı bir ölümlük kalım savaşı veriyorlar, kendi ölçülerinde.

Çeşitli konularda dünyada birinci, Güney Afrika Cumhuriyeti: yalnız purlanta, altın veya bazı başka stratejik madenlerde değil, polis örgütünün gücü, Faşizm'in akh zorlayan boyutu-

larında da, dünya çapında iddialı. Herhangi bir Avrupa ülkesinde olduğu kadar güçlü devleti, bütün çabasını, bütün aklını, siyahların en ince ayrıntılarına kadar hesaplanmış yaklaşım ihtimallerini bastırma için seferber etmiş. Siyahları yerleştirdikleri şehirlerin mimarisi, planları bile, askerî bastırma, yıldırma hareketine göre taslanmış. Savaş sırasında Nazi casusluğu yaptığı için hapse atılan kadrolar şimdi iktidarda. Siyah korkusundan doğan korkunç bir siyah düşmanlığının, toplumsal bir nevroz olarak bütün beyaz nüfusu her an diken üstünde oturttuğu, dolayısıyla rengi uygun görülmemişlerin cehennem azabı içinde yaşatıldığı bir ülke. Bu ülkenin kaderi, önümüzdeki yıllarda herhalde dünyanın önemli uluslararası sorunlarından biri olacaktır. Bu rejimin yıkılması ise, Afrika'ya çok geniş bir ferahlama solluğu alacaktır.

Türkiye'de bu ülke ya da bütün bu bölge hakkında çok şey bilmiyoruz. Ama olayların sıçramasıyla, gerekli haber, inceleme, yorumlar çok geçmeden yayın hayatımızda görülecektir sanırım. Şimdilik, yukarıda adını andığım iki kitapla, bu iki romanla, Güney Afrika'nın hayatını biraz yakından görmek fırsatını buluyoruz. Enver Carım'ın kitabı daha politik. Liberalleri, Faşistleri ve devrimci kararları ele alıp anlatıyor. Boetie'nin kitabı ise Güney Afrikalı bir zenci lumpenin hayatını anlatıyor. O ülkede zenci, üstüne üstlük bir de lumpen olmak, herhalde başka her yerde olduğundan daha güç. Ama Boetie, bu hayatın korkunçluğunu, inanılmaz bir neşeyle veriyor. İngilizce'deyken, Güney Afrika'dan sürgün edilmiş bir devrimci arkadaşımın armağan ettiği bu kitabı çok severek çevirmiştim. Şimdi de, kural dışı bir iş yaptığımı bildiğim halde, kendi çevirimini okunmasını herkese salık vermektan kendimi alamıyorum.

MURAT BELGE

«VATANDAŞ» ÜZERİNE

«Vatandaş», Tahsin Yücel'in romanı, Bilgi Yayınevi

«Vatandaş» takma adıyla ayakyollarına edebî metinler karalayan roman kişisine şunları söylettiriyor Tahsin Yücel: «(...) bayağılıkların bolluğu kafaları, gönülleri köreltti, güzeli çirkin-den, yanlış doğrudan seçilmez etti; kötü yazar iyi yazarı kovdu. Bu durumda emeğimin karşılığı biraz para, biraz da ün olacaktı. Ben adsız özgürlüğümü yeğ tuttum.»

«Vatandaş»ın ilk ipuçlarına Tahsin Yücel'in epey eski bir hikâyesinde rashediyor. «Uçan Daireler»deki bu hikâyenin adı «Vatandaşın Sesi». Hikâye kişisi ayakyolu duvarlarında, cinsel özelemleri dile getiren sözlerin bitişine, kendi toplumsal-felsefi görüşlerini yazmaktadır. Ama «Vatandaş» bu olguya çok geniş bir perspektiften yaklaşılıyor, olgunun nedenlerini, başlangıç noktasını deşiyor. Ayrıca adı geçen hikâyeyle roman arasında, anlatım açısından bir bağ kurmak zor.

Bizde roman, denesiz gelişmiştir diyebiliriz. Çok yeni sorunlara, çok yeni olaylara yaklaşan, eğilen romancılarımız, genellikle, Halit Ziya geleneğini sürdürmüşlerdir. Başlangıç-düğüm-sonuç ilintisi pek çok romanda karşımıza çıkar. Tahsin Yücel, her şeyden önce bu geleneği yıkıyor. «Vatandaş» birinci tekil kişi ağzından yazılmış. Yer yer monolog şeklinde geliyor, yer yer de belirsiz bir kişiyle karşılıklı konuşmanın birinci tekil kişiye değgin bölümleri yansıtıyor. Okurla söyleştiği sanısını uyandıran bölümlere, bilinç akımını çağırıştırılan anlatı tekniklerine de rashediyor eserinde. Dostoyevski'nin «Yeraltından Notları» da böyle bir yazarlık çalışmasının ürünüdür. Tahsin Yücel sanki o geleneği romanımıza getirmek istemiş.

Roman kişisi giderek yozlaşan, çürüten bir ortamın içinde. Bu ortamın çirkinliklerini,